

Antik Çin Tarih Yazıcılığı: Sima Qian

Ertuğrul Ceylan*

Giriş

Bilgi birikimle oluşur, bu birikimlerin takibi ise tarih bilimi ile mümkündür. Tarih sadece sosyal bilimlerden değil aynı zamanda fen bilimleri açısından da takibi yapılması gereken bir bilim dalıdır. Belli dönemlerde belli milletler tarih sahnesinde başrol oynamıştır. Belli dönemlerde ise bu sahnenin gerisinde kalmış olabilir. Bu sebepten dolayı şu ülkenin tarihi önemli ama şu ülkenin tarihi önemli değil diyemeyiz. Aksi takdirde bir dönem göz ardı edilen ülkeler günümüzde veya gelecekte başrol oynamaya başlarsa, o ülkeleri nasıl tanıyacağız veya nasıl tanımlayacağız? Hiç şüphesiz milletler geçmişi ile geleceğine yön verir. Bir millet, hem tarih yapmalı hem de tarih yazmalıdır. Aksi takdirde yazılmayan veya başkaları tarafından yazılan tarih günden güne o milletin olmaktan çıkacaktır. Bundan dolayı yakın veya uzak komşu demeden, mümkünse tüm ülkelerin tarihinin araştırılması ülkemizin geleceği açısından oldukça önemlidir. Bu açıdan bakıldığında bugün bize çok uzak olmasına rağmen tarihte sınır komşumuz olan Çin medeniyeti üzerine araştırmalar yapılması oldukça büyük önem taşımaktadır.

Yazının icadından bu yana yaklaşık olarak 3000 yıldır gelecek nesillere yazılı bir tarih bırakan Çin medeniyeti, yalnızca Çin tarih yazıcılığına değil aynı zamanda dünya tarih yazıcılığına büyük katkı sağlamıştır.

Çalışmamızda Çin tarih yazıcılığının en büyük tarihçisi Sima Qian (司马迁¹)'in hayatı ve onun büyük eseri “Tarih Kayıtları (Shiji史记)” incelenmektedir.

* Dr. Öğr. Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Çin Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Nevşehir/TÜRKİYE ceylanertugrulcn@gmail.com ORCID: 0000-0001-6646-0382 DOI: 10.37879/9789751749987.2022.29

1 Çalışmada yer alan kişi, yer ve eser adları için “Hanyu Pinyin (汉语拼音)” yazı sistemi kullanılmıştır.

Çin Tarih Yazıcılığı

Dünyanın kadim medeniyetlerinden biri olan Çin'in tarih yazıcılığına ait ilk örnekler, MÖ 1250- MÖ 1046 yılları arasında Shang Hanedanlığı döneminde sığır kürek kemiklerine ve kaplumbağa kabuklarına yazılan imlerden oluşmaktadır. Çince bu yazı türüne "Jiaguwen 甲骨文" denilmektedir. 1889 yılında yapılan ilk keşiflerden itibaren Çin'de bu yazı türüne ait 150 binden fazla parça bulunmuştur. Bulunan parçalar ise geniş bir konu yelpazesine sahiptir. Örneğin Hanedanlık tarihi, askerî başarı, kurban ritüelleri, hava durumu vb. konular gibi.² Daha sonraki dönemlerde Çin yazısı değişimini ve gelişimini devam ettirerek günümüz Çincesine ulaşmış ve Çin tarih yazıcılığını bir üst kademeye taşımıştır.

Konfüçyüs, Çin felsefi denildiğinde akla gelen ilk isimlerden biridir. Dünya, onu öğretileri ile tanımış ve ünü Çin sınırlarını aşarak dünyanın dört bir yanına ulaşmıştır. Konfüçyüs, birçok önemli kaynakta sadece felsefeci olarak değil aynı zamanda tarihçi olarak da anılmaktadır. Çin tarih yazıcılığına olan katkısı en az Çin felsefesine olan katkısı kadar büyüktür. Çünkü Konfüçyüs hayatı boyunca hanedanlık kayıtlarını derleyerek kadim Çin medeniyetine ait tarihin günümüze kadar ulaşmasını sağlamıştır. Konfüçyüs tarafından derlenen "İlkbahar-Sonbahar Kayıtları (Chunqiu Jing 春秋经)"³ Çin tarih yazıcılığının ilk örneklerinden sayılmaktadır.

Konfüçyüs, İlkbahar-Sonbahar yıllıklarını derlerken hatalı olan kişinin hükümdar olmasına aldırmadan, ayırım yapmaksızın eser içinde eleştirisini yapmış ve kişilerin yaptıkları hataları olduğu gibi yazmıştır.⁴ Konfüçyüs'ün bu genel tarih anlayışını Çince "zhi (直)" imi ile açıklayabiliriz. Bu imin Türkçe karşılığı "direk" veya "doğru" anlamına gelmektedir. Konfüçyüs, derlediği eserlerde olayları olduğu gibi değiştirmeden kronolojik olarak aktarmıştır. Konfüçyüs'ün tarih anlayışına diğer bir yönden bakıldığında tarih devamlı bir akış ve değişim içindedir. Bu akış ve değişim; "Gök (Tian

2 Martin Kern, *The Cambridge History of Chinese Literature, Volume 1: to 1375*, ed. Chang Kang-I Sun, Owen Stephen, Cambridge University Press, Cambridge 2010, s. 1

3 İlkbahar- Sonbahar Kayıtları: İlkbahar- Sonbahar, Çin tarihinde MÖ 770-MÖ 476 yılları arasında yaşanan otorite boşluğundan ortaya çıkan kaos dönemine verilen isimdir. Konfüçyüs'ün bu döneme ilkbahar-sonbahar dönemi demesinin nedeni, Lu Beyliği (鲁国) döneminde tarih kayıtlarının yıl, mevsim, ay ve gün olarak kaydedilmesidir. Konfüçyüs bu kayıtların tashihini yaptıktan sonra onları ilkbahar-sonbahar Kayıtları olarak adlandırmıştır. (Bk. Sun Zi, *Sun Zi Savaş Sanatı*, haz. Bülent Okay, Ertuğrul Ceylan, Fatih Eken, Bilge Kültür Sanat Yayınevi, İstanbul 2016, s. 15-16.)

4 Bülent Okay, *Konfüçyüs*, Okyanus Yayınları, İstanbul 2004, s. 58.

天)⁵ ve insan (Ren人)” arasındaki ilişkiye dayalı olarak ilerlemektedir.⁶ Çin tarih yazıcılığında Konfüçyüs’ten sonra sırasıyla Han döneminde Sima Qian (司马迁) ve Ban Gu (班固), Tang döneminde Du You (杜佑), Kuzey Song döneminde Sima Guang (司马光), Ming döneminde Wang Fuzhi (王夫之), Qing döneminde ise Zhang Taiyan (章太炎) gibi birçok önemli tarihçi Çin tarih yazıcılığının gelişmesine katkıda bulunmuşlardır. Ancak büyük tarihçi Sima Qian hem eseri hem de hayatı ile hiç şüphesiz bu tarihçilerin en önemlisi ve en özeldir.

Büyük Tarihçi Sima Qian

Tarih, sadece ansiklopedik bilgileri farklı farklı kelimelerle farklı başlıklar altında sunmaktan ibaret olmamalıdır. Kronolojik sıra ve olayları anlatmanın yanı sıra olaylara yorum ile yeni bir bakış açısı kazandırmak tarihçinin görevlerinden biridir. Tarihçinin yapacağı yorumlar yüzeysel olmamalı aksine olabildiğince derin ve çok yönlü olmalıdır. Tarihçi, tarihî olayın yaşandığı dönemi ve günümüzü çok iyi sentez edip eserlerinde geleceği inşa etmelidir. Aynı zamanda mazide tespit edebildiğimiz insanların her biri, tarihin önemli bir bölümünü temsil etme potansiyeline sahiptir. Elverir ki tarihçi onu gerçekten tespit edebilsin ve ona kalemiyle yeniden hayat verebilsin.⁷ Büyük tarihçi Sima Qian işte bu işi başarı ile yapan tarihçilerden biridir. Sima Qian ve “Tarih Kayıtları (Shiji史记)”⁸ adlı eseri Çin tarihine bu yönüyle büyük bir örnek olmuştur.

Sima Qian’in soyunun Çin tarihinde hangi döneme kadar dayandığı hakkında çeşitli rivayetler olmakla birlikte en kabul gören rivayet ilkbahar-sonbahar dönemine kadar dayandığına dair olandır. Sima Qian’in doğum tarihi ile ilgili iki farklı görüş vardır. Bunlardan biri MÖ 135, diğeri ise MÖ 145 yıllarıdır. Sima Qian’in ölüm tarihi hakkında ise genelde tarih verilmemektedir. Çünkü Sima Qian, eseri olan “Tarih Kayıtları”nı tamamladıktan sonra adeta sırta kadem basmıştır. Bu noktada ise yine iki görüş ortaya çıkmaktadır. Bunlardan birincisi, Sima Qian’in izini kaybettiği

5 Tian (天) kavramı, Çin düşünce yapısında oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu kavram, Çin tarihinin hemen hemen her döneminde etkili olmuştur. Yazımızda “gök” olarak çevirdiğimiz kavramın kader, doğa, evrenin en yüksek prensibi vb. farklı anlamları da vardır. Bu kavram, Çin düşünce sisteminin temel yapı taşlarından biridir.

6 Yingke Li (李颖科), “Lun Kongzi De Shixue Sixiang (论孔子的史学思想)”, *Zhongguo Yanjiu*, (中国史研究), S 3, Beijing 1994, s. 143

7 İlber Ortaylı, *Tarih Yazıcılık Üzerine*, Cedit Neşriyat, Ankara 2011, s. 142.

8 Sima Qian’in eseri Tarih Kayıtları, *Büyük Tarihçinin Kayıtları* (Taishi gong ji 太史公记) ve ya *Büyük Tarihçinin Kitabı* (Taishi gong shu 太史公书) olarak da bilinmektedir.

yönündedir. Diğeri ise İmparator Han Wu Di tarafından öldürülmüş olma ihtimali yönündedir.⁹ Doğum ve ölüm tarihi hakkında net bir bilgi bulunmayan Sima Qian'in doğduğu yer hakkında ise kesin bir bilgi vardır. Çünkü Tarih Kayıtları'nın son bölümü olan "Tarihçinin Sözü (Taishi Gong Zixu太史公自序)" içerisinde geçen kayıtlardan Sima Qian'in "Longmen (龙门)"¹⁰ denilen bölgede doğduğu bilinmektedir. Ayrıca kayıtlarda Sima Qian'in çocukluğunun yine aynı bölgede geçtiğine dair bilgiler yer almaktadır.

Sima Qian'in ilk öğretmeni babası Sima Tan'dır (司马谈). Sima Qian belirli bir yaşa kadar eğitimini babasından almıştır. Babası çocukluğundan itibaren Sima Qian'in eğitimi üzerinde hassasiyetle durmuştur. Öyle ki Sima Tan, oğlunun tarihteki ikinci bir Konfüçyüs olmasını arzulamaktadır. Bu durum, ilk bakışta bize biraz garip gelebilir. Ancak Sima Tan'ın oğlu için izlediği eğitim politikası bunu göstermektedir.¹¹

Sima Qian'in babası Sima Tan hakkında kısa bir bilgi verecek olursak; Sima Tan, dönemin İmparatoru Han Wu Di (汉武帝)¹² tarafından başkent Chang'an'a (长安) çağırılmıştır. Bunun üzerine Sima Tan, Hancheng'dan (韩城) ayrılarak Batı Han Hanedanlığı'nın başkenti Chang'an'a (长安) yerleşmiştir.¹³ Sima Tan, burada öncelikle "Gök Bilimci Yardımcısı" görevine getirilmiştir. Daha sonra ise "Büyük Gökbilimci"¹⁴ görevine yükselmiş-

9 Zhangzhi Li (李长之), *Sima Qian Zhi Renge Yu Fengge* (司马迁之人格与风格), Tianjin Renmin Chubanshe, Tianjin 2015, s. 84-93

10 Longmen, günümüzde Shanxi eyaleti Weinan şehri Hancheng ilçesidir.

Burada halen günümüzde Sima Qian adına törenler düzenlenmektedir.

11 Li, *age.*, s. 38.

12 Han Wu Di (汉武帝): Wu Di (武帝) unvanıyla tahta geçmiştir. Henüz 16 yaşında tahta geçen imparator 54 yıl tahtta kalmıştır. Bu zaman dilimi birçok hanedanlık tarihinden daha uzun bir tarihe sahiptir. Han Wu Di tahta kaldığı süre zarfında aldığı kararlar ve uygulamalarıyla Çin tarihinde önemli bir yere sahiptir. Han Hanedanlığı, İmparator Wu Di döneminde devlet olarak siyasi yapılanması tamamlanmıştır. (bknz. Boqin Li, Zhaoxiang Li (李伯钦, 李肇翔), *Zhongguo Tongshi* (中国通史), C 3, Fenghuang Chubanshe, Nanjing 2012, s. 103-105.) İmparator Wu Di döneminde düşünce ekollerinden Konfüçyüsçülük yeniden gündeme gelmiş ve yorumlanmıştır. Bu yorumlamanın sonucunda "Han Konfüçyüslüğü" doğmuştur. Devlet yönetiminin ideolojisi bu temele dayandırılmıştır. (Bknz. Grant Hardy and Anne Behnke Kinney., *The Establishment of The Han Empire And Imperial China*, Greenwood Press, London 2005, s. 47).

13 Dali Yao (姚大力), *Sima Qian He Ta De Shiji* (司马迁和他的史记), Fudan Daxue Chubanshe, Shanghai 2016, s. 16.

14 Taishi Ling (太史令): Büyük Gökbilimci olarak görev yapan yüksek memurluktur. Farklı farklı görevleri olan birleşik bir memuriyet sınıfıdır. Kendi aralarında rütbelere göre sınıflandırılırlar. Toplamda 37 gökbilimci personelden sorumlu olan kişidir. (bknz. Hans Bielen-

tir. Bu memurluğun görev alanı astrolojik değişimleri takip etmek, takvim geliştirmek ve hanedanlıkta yaşanan olayları kaydetmektir.

Babasının işi dolayısıyla Sima Qian eğitim hayatına başkentte devam etmiştir. Yaklaşık on yıllık eğitim hayatı boyunca dönemin önemli kişilerinden dersler almıştır.¹⁵ Sima Qian, Chang'an şehrindeki on yıllık eğitiminin ardından 20'li yaşlarında babasının da desteğini alarak ülke genelinde seyahate çıkmıştır. Bu seyahatin amacı, gördüklerini ve deneyimlediklerini not alarak tarihi bizzat hissetmek istemesidir.¹⁶ Yapmış olduğu bu gezi, Sima Qian'in tarih yazıcılığında halen geçerli olan coğrafyayı bilmek kaidesi açısından oldukça önemlidir. Sima Qian'in yapmış olduğu bu gezi, kendisi için bölgeyi, insanları, gelenek ve görenekleri, hikâyeleri, destanları, fıkraları vb. konuları incelemek, derlemek ve gelecekte yazacağı "Tarih Kayıtları" adlı eserin alt yapısını oluşturması açısından son derece faydalı olmuştur.

Sima Qian, 23 yaşındayken geziyi tamamlayarak başkente dönmüştür ve "Langzhong (郎中)"¹⁷ görevine atanmıştır. Bu görev, alanı itibariyle küçük bir memurluktur. Ancak görev yeri imparatorluk sarayı olmasından dolayı Sima Qian imparatora yakın olarak çalışma fırsatı bulmuştur. Bu göreve atanmasında ise iki nokta öne çıkmaktadır. Birinci nokta; babasının bulunmuş olduğu konum, diğeri ise kendi yeteneklerin saray çalışanları tarafından fark edilmiş olmasıdır.¹⁸

Sima Qian, 26 yaşındayken İmparator Han Wu Di tarafından ülkenin güneyine göreve gönderilmiştir. Sima Qian'in bu görevi esnasında babası hastalanmıştır. Bu haber üzerine Sima Qian acil bir şekilde dönerek babasının yanına gitmiştir. Sima Qian, eve döndüğünde babası artık son anlarını yaşamaktadır. Babası ölmeden önce oğluna şöyle vasiyette bulunmuştur: "Bizim atalarımız Zhou döneminden itibaren "Taishi" olarak görev yapmıştır. Daima gök ile ilgilenmişlerdir. Ölüm geldi, ben öldükten sonra ata mesleğimiz devam etmeyecek mi? Ata mesleği mutlaka devam ettirmelisin

tein, *The Bureaucracy of Han Times*, Cambridge University Press, New York 1980, s. 22).

15 Bu hocalar, Konfüçyüs öğretilerini benimsemiş olan Kong Anguo (孔安国) ve Dong Zhongshu (董仲舒) gibi hocalardır.

16 Yao, *age.*, s. 24.

17 Langzhong (郎中): Savaşan beyliklerden itibaren var olan bir memuriyettir. Yüksek bir memuriyet sınıfı değildir. Görevi sarayda giriş-çıkışından, at arabaların hazırlanmasından, imparatorun korunmasından her çağırıldığında hazır ve nazır olması gereken memurlardır. Kendi aralarında görev dağılımlarına göre farklı başlıklara ayrılırlar. (bknz. Bielenstein, *age.*, s. 24.)

18 Li, *age.*, s. 79-80

ve bunun üzerine bir tarih kitap yazmalısın.”¹⁹ Böylelikle Sima Tan gerçekleştirmesini istediği idealini oğluna miras bırakmıştır. Fakat babasının bıraktığı bu miras onu refaha ulaştırmayacak aksine sıkıntı çekmesine sebep olacaktır. Ancak bize göre bu miras hem Çin tarihine hem de dünya tarihine Sima Qian’in ismini altın harfle kazıtacak yolculuğun ilk adımlarıdır.

Sima Qian, babasının vasiyetini MÖ 108 yılında 37 yaşındayken İmparator Han Wu Di tarafından tarih yazıcılığı görevine getirilerek gerçekleştirilmiştir. Bu göreve getirildikten sonra kendisini zengin bir arşivin içerisinde bulan Sima Qian’in hedefi; “İlkbahar-Sonbahar Yıllıkları” tarzında, tüm tarihî geçmişi kapsayan büyük bir tarih kitabı yazmaktır. Böylelikle bir idealin kitabı olan “Tarih Kayıtları” adlı eserin yolculuğu başlamıştır. Ancak bu yolculuk Sima Qian için öyle kolay ve rahat bitecek bir yolculuk olmayacaktır. Sima Qian, bu yolculukta dönemin imparatoru ile bazı konularda fikir ayrılığına düşecektir. Bu fikir ayrılıklarından ilki, Han Wu Di’nin Sima Qian tarafından yazılan Han Hanedanlığı’nın iki önemli tarihçi Liu Bang (刘邦) ile Xiang Yu (项羽) bölümlerini okumasıyla başlar. Bölümleri okuyan İmparator, Sima Qian’e dönerek “Nasıl olur da büyük kahraman bilge Han Gao Zu Liu Bang’ı bu şekilde bir düzenbaz olarak yazarsın? Üstüne üstlük Xiang Yu’yü de bir kahraman yaparsın?” diye sorar. Sima Qian bunun üzerine, “Gao Zu’nun kişiliği tam olarak böyle, bu tartışmasız bir gerçektir. Dahası o sıradan bir vatandaş iken imparator olmuştur. Bu onun büyüklüğünü kanıtlamaz mı? Ayrıca Xiang Yu de Qin hanedanlığına karşı verdiği mücadeleden dolayı bir kahramandır”²⁰ şeklinde cevap verir. Bundan dolayı bu olay, İmparator ile Sima Qian arasında yaşanan ilk fikir ayrılığı olmuştur. İmparator Han Wu Di ve Sima Qian arasında yaşanan diğer bir fikir ayrılığı ise tarih kayıtlarına geçen “Komutan Li Ling (李陵)” olayıdır. Bu olay ise şu şekilde gerçekleşmiştir: MÖ 99 yılında Han Hanedanlığı ile Hunlar arasında yaşanan savaşın komutanlığına 5000 kişilik ordusu ile ünlü kumandan Li Guangli’nin (李广利) torunu Li Ling getirilmiştir. Ancak Li Guangli’nin suistimalinin bedelini Li Ling ödemiştir. Li Ling savaşta mağlubiyete uğrayarak teslim olmuştur. Bu haberi duyan İmparator Han Wu Di çok öfkelenmiştir. Ancak Kumandan Li Guangli’yi İmparatoriçe Li Furen’in ağabeyi olmasından dolayı cezaya çarptırılmamıştır. Bunun üzerine İmparator, Komutan Li Ling’in tüm aile fertlerinin hapse atılmasını emretmiştir. Bu emre ise sarayda sadece Sima Qian karşı çıkarak şöyle demiştir: “Li Ling, canı pahasına savaştı,

19 Yao, *age.*, s. 41-42.

20 Li ve Li, *age.*, s. 134

bunu eski ünlü komutanlar dahi yapamazdı. Bundan dolayı o teslim olmuş olsa bile affedilebilir. Benim şahsi kanaatim; onun ölmediği müddetçe İmparator'a sadık kalacağı yönündedir.”²¹ Sima Qian'in bu çıkışı karşısında öfkelenen İmparator Sima Qian'i hemen oracıkta tutuklatmış, daha sonra da ölüm cezasına çarptırmıştır. MÖ 98 yılında ölüm cezasına çarptırılan Sima Qian'in dönemin yasalarına göre iki şekilde kurtulması mümkündür. Bunlardan birincisi kefaret ödemek, ikincisi ise hadım olmaktır.²² Sima Qian ise dönemin yüksek kefaretini ödeyecek kadar zengin değildir. Ancak ölüm fermanı onun için babası Sima Tan'ın vasiyetini yerine getirememesi demektir. Bu, atasına saygısızlıktır. Bu saygısızlığı kabullenmeyen Sima Qian, bir erkek için verilebilecek en büyük cezalardan biri olan hadım edilme cezasını kabul etmeyi tercih etmiştir. İdealleri ve hedefleri yönünde verilen bu karar sadece Sima Qian'in kaderi olmamış aynı zamanda Çin tarihinin de kaderi olmuştur.

Sima Qian MÖ 96 yılında hapisten çıktıktan sonra İmparator Han Wu Di tarafından tekrar sarayda orta sınıf bir memurluk olan genel sekreter (Zhongshu Ling 中书令) görevine getirilmiştir. ²³ Ancak elimizdeki verilere göre Sima Qian'in bu görevde uzun bir süre kalmadığını söyleyebiliriz.²⁴

Sima Qian, eseri “Tarih Kayıtları”nı yazdıktan sonra, arkadaşı Ren An'a (任安) bir mektup göndermiştir. Bu mektup, tarihe “Ren An'a Mektup (报任安书)” adı ile geçecektir. Bu mektubu gönderdiği sıralarda 55 yaşlarında olan Sima Qian, sonrasında tarihteki izini kaybettirmiştir. Bu yüzden “Sima Qian'in yaşamının son dönemleri nasıldı” sorusu halen insanları cezbeden bir soru olmaya devam etmektedir.²⁵

Sima Qian'in ölümünün ardından birçok rivayet ortaya çıkmıştır. Bu rivayetler, hem ölüm şekli hem öldüğü yer hem de arkasında onun kanı taşıyan çocuklarının olup olmadığı üzerinedir. Ölümü ve ölüm yeri hakkında en kuvvetli rivayetler, Sima Qian'in İmparator Han Wu Di tarafından tekrar hapse atıldığı ve öldürtüldüğü üzerinedir. Ancak bu rivayeti çürüten tez, Sima Qian'in arkadaşı Ren An'a göndermiş olduğu mektubun içinde saklıdır Çünkü Sima Qian'in bu mektubu cezaevinde yazması, yazsa bile dışarı çıkarması dönemin şartlarına göre oldukça zor bir ihtimaldir. Diğer

21 Li ve Li , *age.*, s. 135

22 Yao, *age.*, s. 9-11.

23 Li, *age.*, s. 128.

24 Yao, *age.*, s. 84.

25 Yao, *age.*, s. 83.

bir rivayet Sima Qian'ın babasının vasiyetini yerine getirdikten sonra izini kaybettirdiği yönündedir. Doğrusu bir öncekine göre bu ihtimalin doğruluğu daha kuvvetlidir. Sima Qian'ın aile hayatı hakkında ise bir oğlunun ve bir kızının olduğu söylenmektedir. Sima Qian'ın bir oğlu olduğuna dair ortada hiçbir delil bulunmamaktadır. Ancak Sima Qian'ın bir kız evlat sahibi olduğuna dair ise ortada hiçbir şüphe bulunmamaktadır. Hatta kızının mertebesi düşük olmayan bir memur ile evlendiği ve iki erkek çocuk sahip olduğu bilinmektedir. Fakat Sima Qian'ın kızının isminin ne olduğuna dair ortada bir bilgi bulunmamaktadır. Sima Qian'ın kızı olduğuna dair bilgiye Sima Qian'ın torunları olan Yang Zhong (杨忠) ve Yang Yun'den (杨恽) dolaylı ulaşılabilmektedir. Hatta kaynaklarda Sima Qian'ın eserine ilk bez (kumaş) kapağı yapan kişinin torunu Yang Yun olduğuna dair bir bilgi bulunmaktadır.²⁶

Bu bölümü Sima Qian'ın “Ren An'a Mektup” bölümünde bulunan “ölüm” hakkında söylemiş olduğu şu söz ile bitirelim: “Ölüm, insanlar içindir. Bazı insanlar için Tai dağı kadar ²⁷ ağırken, bazı insanlar için bir tüy kadar hafiftir.”

Sima Qian'in Tarih Anlayışı ve Tarih Kayıtları (Shiji)

Sima Qian ve eseri “Tarih Kayıtları” birbirini tanımlar niteliktedir. Sima Qian'i incelediğimizde tarih kayıtlarını, tarih kayıtlarını incelediğimizde Sima Qian'i görürüz. Bize göre eser ve sahibi arasında bu denli uyum şüphesiz ki eser sahibinin yeteneğini ve başarısını göstermektedir.

Tarihte Sima Qian'ın hayatı hakkında oldukça az kaynak bulunmaktadır. Bu yüzden Sima Qian hakkında yapılan çalışmalar için ilk başvurulacak eser yine kendi eseri olan “Tarih Kayıtları”dır. Özellikle bu eserde bulunan “Tarihçinin Sözü (Taishi Gong Zixu太史公自序)” ve “Ren An'a Mektup (报任安书)” bölümleri Sima Qian hakkında bizlere detaylı bilgi vermektedir. Bu bölümlerde Sima Qian'ın hem kişiliğine hem de tarih yazıcılığı anlayışına ait bilgiler mevcuttur. Ayrıca Sima Qian hakkında Handedanlık tarihçilerinin yazmış olduğu yazılarda Sima Qian hakkında yazılan önemli kaynaklar arasındadır.

Sima Qian, Han döneminde halk tarafından “vicdanlı tarihçi” olarak anılmaktadır. Sima Qian sonrasında gelen tarihçiler de bu söylemi desteklemişlerdir. Hatta bu söylem daha sonraki tarihçiler için de güzel bir örnek

²⁶ Yao, *age.*, s. 89

²⁷ Tai Dağı (泰山): Çin'in beş büyük dağından biridir.

olmuştur.²⁸ Sima Qian, tarih yazıcılığı yaptığı dönemde hiç kimsenin cesaret edemediği sözleri İmparator Han Wu Di'ye söyleyerek doğru bildiğini savunmuş ve “vicdanlı tarihçi” sıfatını sonuna kadar hak etmiştir. Buradan anlıyoruz ki Sima Qian'ın tarih yazıcılığı anlayışında “vicdan” ilk sıralarda gelmektedir. Tabii yaşantısına koyduğu “vicdan” süzgeci, onun hayatının baştan sona değişmesine neden olmuştur. Hangi dönemde olursanız olun güce karşı söz söylemek cesaret ister. Sima Qian ise bu cesareti sonuçlarını düşünmeden göstermiştir. Ancak bilinmelidir ki iyi bir tarih yazıcılığı için vicdan tek başına yeterli değildir. Bunun yanı sıra tarihçi bilgi ve yeteneğe sahip olmalıdır. Böylelikle vicdan, bilgi ve yetenek birleştiği zaman Sima Qian gibi bir tarihçi, “Tarih Kayıtları” gibi de bir eser meydana gelebilir.

Sima Qian'ın tarih anlayışında iki önemli nokta göz önüne alınmalıdır. Birinci nokta, tarihsel gerçekliği belirli kurallar içerisinde sunmaktır. Günümüzde buna kuralları bilimsel metot içerisinde sunmak da diyebiliriz. İkinci nokta ise “gök ve insan arasındaki ilişki (天人之际)” ve “geçmiş ile bugün arasındaki değişimdir (古今之变).”²⁹ Sima Qian'e göre bu iki nokta çok iyi analiz edilirse özgün bir tarih yazıcılığı yapılabilir.³⁰

Tarih Kayıtları adlı eser şüphesiz ki Çin tarihinin en önemli eseridir. Aynı zamanda bir ekolün öncüsüdür. Bugün Çin'in bilinen 24 tarih setinin birinci ve en önemli parçasıdır. Çin'in büyük tarihçisinin yazmış olduğu bu eser toplam 130 bölümden ve 526.500 Çince imden oluşmaktadır. “Tarih Kayıtları”, Sarı İmparator (Huangdi黄帝) döneminden başlayarak Han Wudi (汉武帝) dönemine kadar olan yaklaşık 3000 yıllık bir dönemi konu almaktadır. Sima Qian, eserinde yıllık tarih yazımı yerine kompozisyon tarih yazıcılığı yapmıştır. Yani Sima Qian, eserini rutin tarihi kayıt tarzında değil, daha çok şiirsel tarzda yazmıştır.³¹ Eserde konu alınan yelpaze ise oldukça geniştir. İçerik olarak zengin olan “Tarih Kayıtları”, güzel bir yazı stili ile yazılmıştır ve içerisinde biyografiler dizisi sunulmuştur.³²

28 Guiping Zhang (张桂萍), “Sima Qian Yu Zhongguo Shixue De Liangshi Sixiang Chuangtong (司马迁与中国史学的良史思想传统)”, *Xueshu Yanjiu* (学术研究), S 3, Guangzhou 2004, s. 83.

29 Xianxing Zheng (郑先兴), “Lun Sima Qian De Shixue Sixiang (论司马迁的史学思想)”, *Nanyang Shifan Xueyuan Xuebao* (南阳师范学院学报), C 14, S 2, Henan 2015, s. 26.

30 Sima Qian'ın kendi dilinden tanımladığı “Cheng yijia zhiyan成一家之言” yani özgün bir söz söylemektir.

31 Kern, *age.*, s. 102.

32 Zhizhong Qiao “The Study of Chinese Historiography from the Perspective of Intellectual History”, *Frontiers of History in China*, C 1, S 1, Beijing 2006, s. 86.

Tarih Kayıtları, ilk modern kaynak olup, sonraki bütün resmî tarih kitaplarına da örnek teşkil etmiştir. Derlenmesinde arşivdeki mevcut belgelerle hususi belgeler, felsefi, tarihî ve daha eski kitaplar kullanılmıştır. Ayrıca Sima Qian eserinde yazıtları ve kendi seyahatlerinden elde ettikleri deneyimleri kullanmıştır. Belgeleri kısaltmış, fakat manalarını değiştirmemiştir.³³

“Tarih Kayıtları” içerisinde bulunan 130 bölüm şu başlıklar altında toplanmıştır:

12 Temel Yıllık (本纪) : Bu bölüm eserin ana hatları niteliğindedir. Bu bölüm Çin tarihinde başarılı imparatorları ve kişileri konu almaktadır. Yıllık şeklindedir.

10 Tablo (表) : Çin tarihinde önemli olayları kronolojik olarak anlatan bölümdür.

8 Monografi (书) : Müzik, melodi, takvim, astronomi, ekonomi, su kaynakları vb. bölümlerin yer aldığı bölümdür.

30 Soylu Aileler Biyografisi (世家) : Bu bölümde Çin tarihinin soylu kişileri ile ilgili kayıtlar mevcuttur.

70 Biyografi (列传) : Bu bölümde sosyal hayatının her sınıfından önemli kişilerin ve yakın komşu milletler hakkında kayıtlar mevcuttur.

Çin tarihi açısından önemli olan bu eser, sadece Çin’i değil yakın komşu milletleri de konu alması özeliğiyle eşsiz bir eserdir. Bu komşulardan biri olan Hunlara ait kayıtlar, eserin 110. bölümünde “Hun Kayıtları (匈奴列传)” olarak geçmektedir. Bu kayıtlar, Türk tarihi açısından oldukça önemlidir.

3000 yıllık bir dönemi anlatan eserin içerik olarak zenginliği, dili ve üslubu Sima Qian’i eşsiz kılmaktadır. Nasıl ki iyi bir ressam onlarca rengi kullanarak eserinde ahengi yakalamışsa Sima Qian’de eserinde o başarıyı yakalamıştır.³⁴

“Tarih Kayıtları” üzerine iki iddia bulunmaktadır. Birinci iddia, eserin tamamının Sima Qian’e ait olmadığı, bazı bölümlerin babası Sima Tan tarafından derlendiğine dairdir. İkinci iddia ise eserin bazı bölümlerin günümüze kadar ulaşmadığı ve kaybolduğu yönündedir. Eserin bazı bölüm-

33 Wolfram Eberhard, *Çin Tarihi*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2007, s. 114-115.

34 Yang Wei (微阳), *Zhongguo Quan Zhidao* (中国历史全知道), Zhongguo Huaqiao Chuban She, Beijing 2013, s. 69.

lerin babasına ait olması muhtemeldir. Çünkü “Tarih Kayıtları” tek elden çıkan bir eser değildir. Bazı kaynaklara göre Sima Qian’in babası Sima Tan bu projeyi başlatmış ve muhtemelen eserin belirli bölümlerini derlemiştir.³⁵ Sonuçta Sima Qian’in ilk hocası babası Sima Tan’dır. Tarih Kayıtları tek bir kişinin eseri olmasa bile tek bir ailenin eseridir. Ayrıca Sima Tan’a ait bu bölümlerin Sima Qian tarafından yeniden derlenmiş olması veya tamamlanmış olması da muhtemeldir. Günümüzden yaklaşık 2100 yıl önce yazılmış olan eserin bazı bölümlerin bizlere ulaşamaması ise oldukça olağan bir durumdur. Ancak burada kaybolan metinler hakkında tahmin yürütmek oldukça zordur. Bu basit gibi görünen iki iddianın cevabını almak belki uzun yıllar süren araştırmalar sonucunda çıkacaktır. Bu yüzden iyi bir tarihçi, Çin’in geçmişini objektif olarak anlatan, bunu kanıtlarla destekleyen ve bu kanıtları derleyen Sima Qian üzerinde özenle çalışmalı ve babası tarafından başlatılan bu eseri tamamlama kararı veren Sima Qian’in kişisel içgüdü hareketlerine de vurgu yapmalıdır.³⁶

Geçmişten günümüze “Sima Qian’in yazdıkları doğru mu?”, “Kendisi doğru bir tarihçi mi?” soruları devamlı akla gelen sorular arasındadır. Bunun üzerine yapılan çalışmaların büyük bölümü Sima Qian’in yazdıklarının doğru olduğu yönündedir. Sima Qian’in hemen arkasından gelen Han Tarihçileri Liu Xiang (刘向), Yang Xiong (杨雄) ve Ban Gu (班固) Sima Qian için “Yazıcılığı doğru idi, belgeler üzerinde çalışır, konu ile ilgili olaylarda abartıya yer vermez, olumsuz olayları da saklamazdı. Bu yüzden ona doğru kayıtçı (Shilu 实录) diyebiliriz” demişlerdir.³⁷

Sima Qian hakkında yapılmış olan çalışmaların büyük bölümü onun sadece tarihçi kişiliğini ön plana çıkarmaktadır. Ancak Sima Qian tarih dışında edebiyat, astronomi, ekonomi gibi alanlarla da ilgilenmiştir. Bunu hem eserinde kullanmış olduğu dil ve üsluptan hem de metin içeriklerinden anlamak mümkündür. Çin edebiyatının usta ismi Lu Xun (鲁迅), Sima Qian ve eseri “Tarih Kayıtları” hakkında “kendisi ve eseri tarih alanında zirve olmakla beraber edebiyat alanında da Qu Yuan’in (屈原)³⁸ eseri Li Sao (离骚) ile aynı güzelliكتedir”³⁹ diyerek eserin edebî yönüne dikkat çek-

35 Stephen Durrant, *Historical Truth, Historical Criticism and Ideology*, Volume 1, Ed. Helwig Schmidt-Glntzer, Achim Mittag And Jörn Rüsen, Brill Leiden, Boston 2005, s. 93.

36 Michael Nylan, “Sima Qian: A True Historian?”, *Society for the Study of Early China*, S 23, Cambridge 1998–99, s. 203.

37 Nylan, *age.*, s. 204

38 Qu Yuan (屈原), savaşan beylikler döneminde Chu Beyliğinde (楚国) yaşamış olan dönemin ünlü şairidir. Li Sao (离骚) ise onun başyapıtlarından biridir.

39 Yao, *age.*, s. 71.

miştir. Bu söze “Tarih Kayıtları”nın edebî yönünün en üst noktada değerlendirilmesi de diyebiliriz. Astronomi alanında ise Sima Qian’in eserinde yazmış olduğu “Resmî Gök Kayıtları (Tian Guan Shu天官书)” bölümünde astronomik belgeler, takvim yapma vb. konularda birçok önemli belge yer almaktadır. Aynı zamanda Sima Qian, eserinde önemli yıldızlardan bir kaçının kaydını yaparak astronomi bilimine katkıda bulunmuştur.⁴⁰ Ekonomi alanında ise eserinde bulunan “Tüccarlar Biyografisi (货殖列传)” bölümü örnek gösterilebilir. Hatta günümüzde Sima Qian’in ve Adam Smith’i⁴¹ konu alan karşılaştırma makale çalışmaları yapılmaktadır.⁴²

Sonuç

Sima Qian yaşamı ve eseriyle asırlar boyunca aramızda yaşamaktadır. İdeali uğruna ölümden daha ağır bir cezaya katlanmış ve hayatını Tarih Kayıtları gibi eşsiz bir eser ile taçlandırmıştır. Bu eser, Çin tarihinin yaklaşık 3000 yıllık dönemine ışık tutmaktadır. Büyük tarihçi hemen hemen her konuya eserinde yer vermiş ve çok yönlü bir tarih kitabı yazmıştır. Ancak kendisi hakkında kaynaklar oldukça sınırlıdır. Sima Qian’in yazdığı “Tarih Kayıtları”nda kendisi hakkında bilgi edinebileceğimiz yalnızca iki bölüm bulunmaktadır. Bunlar; “Tarihçinin Sözü” ve “Ren An’a Mektup” bölümleridir. Eserde bu bölümler olmasa idi belki de bugün Sima Qian’in hayatına dair hiçbir iz bulamayacaktık.

Sima Qian, şüphesiz Çin tarih yazıcılığı veya Çin tarihi denildiğinde akla gelen ilk isimdir. Hem hayatı hem de eseri ile sadece Çin’in değil dünyanın da dikkatini çekmiştir. Eseri, Çin sınırlarını aşarak farklı dünya dillerine çevrilmiştir. Aynı zamanda şahsı ve eseri hakkında birçok bilimsel çalışma yapılmıştır. Yapılan bu çalışmalar son yıllarda daha derinlemesine ve daha özel başlıklar altında (astroloji, edebiyat, ekonomi vb.) çalışılmaya devam edilmektedir. Çin tarih yazıcılığı, Türk tarihi açısından oldukça önemli bir yere sahiptir. Türk tarihi denildiğinde ilk akla gelen kaynaklar arasında yer alan “Çin Tarih Kayıtları”nın bazı bölümleri değerli bilim insanlarımızın katkılarıyla ülkemizin göz bebeği kurumlarından biri olan Türk Tarih Kurumu tarafından bilim dünyamıza kazandırılmıştır. Şüphesiz ki “Çin Tarih Kayıtları”nın incelenmesi ve araştırılmasının artarak devam etmesi Türk tarihine yeni kapılar aralayacaktır.

40 Shu Ren Bo, “Sima Qian –The Great Astronomer of Ancient China”, *The Institute For History of Natural Science*, S 9, Beijing 1985, s. 267

41 Adam Smith (1723-1790): Politik ekonominin öncüsü olan ünlü İskoç filozoftur. “Ahlaki Duygular Teorisi” ve “Ulusların Zenginliği” adlı eserleriyle ünlenmiştir.

42 “Sima Qian And Adam Smith”, “Adam Smith Versus Sima Qian: Comment On The Tao Of Market” ve “The Tao Of Markets: Sima Qian And The Invisible Hand” adlı bilimsel çalışmalar örnek olarak gösterilebilir.

KAYNAKLAR

Bo, Shu Ren , “Sima Qian –The Great Astronomer of Ancient China”, *The Institute For History of Natural Science*, S 9, Beijing 1985, s. 261-267.

Durrant, Stephen, *Historical Truth, Historical Criticism and Ideology*, Volume 1, ed. Helwig Schmidt-Glintzer, Achim Mittag And Jörn Rüsen, Brill Leiden, Boston 2005.

Eberhard, Wolfram, *Çin Tarihi*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2007.

Bielenstein, Hans, *The Bureaucracy of Han Times*, Cambridge University Press, New York 1980.

Hardy, Grant, Kinney, Anne Behnke, *The Establishment of The Han Empire And Imperial China*, Greenwood Press, London 2005.

Kern, Martin, *The Cambridge History of Chinese Literature*, Volume 1: to 1375, ed. Chang Kang-I Sun, Owen Stephen , Cambridge University Press, Cambridge 2010.

Li, Boqin (李伯钦), Li, Zhaoxiang (李肇翔), *Zhongguo Tongshi (中国通史)*, C 3, Fenghuang Chuban She, Nanjing 2012.

Li, Yingke (李颖科), “Lun Kongzi De Shixue Sixiang (论孔子的史学思想)”, *Zhongguo Shi Yanjiu (中国史研究)*, S 3, Beijing 1994, s. 141-149.

Li, Zhangzhi (李长之), *Sima Qian Zhi Renge Yu Fengge (司马迁之人格与风格)* , Tianjin Renmin Chuban She, Tianjin 2015.

Li, Zhenhai (李镇淮), *Sima Qian (司马迁)*, Beijing Chuban She, Beijing 2002.

Nylan, Michael, “Sima Qian: A True Historian?”, *Society for the Study of Early China*, S 23, Cambridge 1998–99, s. 203-246.

Okay, Bülent, *Konfüçyüs*, Okyanus Yayınları, İstanbul 2004.

Ortaylı, İlber, *Tarih Yazıcılık Üzerine*, Cedit Neşriyat, Ankara 2011.

Qiao Zhizhong “The Study of Chinese Historiography from the Perspective of Intellectual History” *Frontiers of History in China*, C 1, S 1, Beijing 2006, s. 84-96.

Sun Zi, *Sun Zi Savaş Sanatı*, Haz. Okay, Bülent, Ceylan, Ertuğrul, Eken, Fatih, Bilge Kültür Sanat Yayınevi, İstanbul 2016.

Wei, Yang (微阳), *Zhongguo Quan Zhidao* (中国历史全知道), Zhongguo Huaqiao Chuban She, Beijing 2013.

Yao, Dali (姚大力), *Sima Qian He Ta De Shiji* (司马迁和他的史记), Fudan Daxue Chuban She, Shanghai 2016.

Zhang, Guiping (张桂萍), “Sima Qian Yu Zhongguo Shixue De Liangshi Sixiang Chuangtong (司马迁与中国史学的良史思想传统)”, *Xueshu Yanjiu* (学术研究), S 3, Guangzhou 2004, s. 83-89.

Zheng, Xianxing (郑先兴), “Lun Sima Qian De Shixue Sixiang (论司马迁的史学思想)”, *Nanyang Shifan Xueyuan Xuebao* (南阳师范学院学报), C 14, S 2, Henan 2015, s. 25-35.